

Desetina ekonomiky v šedé zóně

Podíl stínové ekonomiky se během covidu zvedl. Jeden **černý pasažér** stojí státní kasu tři miliony.

Martin Petříček
redaktor MF DNES

Pandemie covidu vehnala část lidí do šedé zóny. Centrum ekonomických a tržních analýz odhaduje, že se na pomezí stínové ekonomiky nachází mezi 214 a 535 tisíci lidí, kteří jsou navíc ohroženi příjmovou chudobou. Vychází z odhadu statistiků, že šedá ekonomika představuje kolem desetiny HDP, z toho asi dvacetina je tvořena nelegálními aktivitami, jako je prodej drog nebo prostitute.

Velký rozptyl je dán mimo jiné různými postupy, jak stínovou ekonomiku měřit. Navíc se počet lidí „mimo oficiální systém“ v průběhu roku hodně mění. „Někteří lidé jsou v šedé ekonomice třeba jen část roku, jiní si přivydělávají načerno, když hledají zaměstnaní. Nebo se pohybují v obou zónách – berou minimální mzdu a zbytek na ruku,“ říká ředitel výzkumu CETA Aleš Rod. Covid rozsah stínové ekonomiky prohloubil. Navíc zřejmě i jednotliví lidé přesunuli větší část své aktivity do šedé zóny.

Naznačuje to například částečný přechod k hotovostní ekonomice, kde určitou roli hraje také vypnutí evidence tržeb. Podle oficiálních údajů posílá do systému údaje jen zhruba třetina evidovaných poplatníků. „Existují obavy, že tento trend se projeví v růstu stínové ekonomiky (nepřiznávání tržeb), což následně kaskádovitě vede i k motivacím vyplácet mzdy nebo jejich část neoficiální cestou,“ říká Rod.

„Zejména v odvětvích tvrdě zasažených krizí je takové jednání často ‚posledním instinktem přežítí‘. Jak pro podnikatele, tak pro jeho zaměstnance. Je však nutné mít na paměti negativní dopady stínové ekonomiky jak na veřejné finance, po covidu zdeci-

manované, tak na jednotlivé účastníky, tedy zejména na zaměstnance. Z pohledu ekonomiky země se jedná o efekt sněhové koule,“ říká Rod.

Přes tři miliony korun

O signálech silnější šedé zóny mluví i poskytovatelé úvěrů. „Řada klientů nás při žádosti o úvěr utvrzuje v tom, že jejich oficiální příjmy jsou nižší, aby mohli čerpat státní podpory. Současně ale uvádějí, že jejich situace se nijak nezměnila. Patrně je to především v segmentu služeb u drobných podnikatelů, například u kadeřnic nebo kosmetiček, které začaly vykazovat nižší či dokonce nulové příjmy, činnost přitom vykonávaly i nadále,“ říká zakladatel a šéf finančně-investiční společnosti CFG Martin Chovanec.

Finanční analytik společnosti Pro-

znivé pozici,“ říká. CETA vyčíslila náklady ze strany jednotlivce, který nepřiznává ani minimální mzdu, na nejméně 38 tisíc korun v průměru za rok. Sebe připraví o část důchodu, nemocenské či podpory v nezaměstnanosti. A také o pracovněprávní ochranu. Navíc je typickým černým pasažérem. Využívá veřejných služeb, jako je lékařská péče nebo silnice, které za ně „platí“ někdo druhý.

Celkové náklady ze strany veřejných financí dosahují až 3,1 milionu korun za celý pracovní život jednoho zaměstnance se středním příjmem, pokud přiznává jen příjmy do výše minimální mzdy. Analýza je součástí projektu Neviditelní, který popisuje různé skupiny znevýhodněných osob. Radí, jak mohou zlepšit svou situaci, co mohou udělat firmy jako zaměstnavatelé a jak by se měl změnit systém veřejné pomoci. Vedle CETA se na něm podílí Spotřebitelské fórum a společnost Provident Financial.

Ekonom Capitalinked.com Radim Dohnal upozorňuje, že stínová ekonomika ale během pandemie nemusela stoupnout o tolik, jak by se možná dalo čekat. „Při pohledu do tvrdých dat, tedy plnění státního rozpočtu, vidíme, že inkaso DPH bylo v prvním pololetí 2021 o 2,5 procenta vyšší než v 2019. Při zahrnutí růstu spotřebitelských cen inkaso DPH proti roku 2019 reálně pokleslo o 3,2 procenta,“ říká Dohnal.

Jednatel úvěrové společnosti Fair Credit Tomáš Konvička se domnívá, že v některých oborech se zaměstnavatelé snažili dobré pracovníky udržet s podporou státních programů, jako třeba Antivirus, a to i za cenu určitých „dotací“ z vlastních zdrojů. Na druhou stranu v řadě podniků nyní vyžadují platby hotovostí. A to i tam, kde bylo dříve možné zaplatit kartou.

„Zvýšenou povtařku po pracovnících pohybujících se v režimu ‚šedé

V řadě podniků nyní vyžadují platby hotovostí. A to i tam, kde bylo dříve možné platit kartou.

vident Luboš Kratochvíl navíc varuje před půjčkami ve stínové ekonomice. „Regulace nastavuje společnostem, jako je Provident, striktní pravidla na prověřování úvěruschopnosti klientů, ne každý žadatel na úvěr dosáhne. To je však impulzem pro suplování trhu oficiálního trhem neoficiálním. Jsme svědky růstu neoficiální nabídky úvěrových produktů v různých fórech nebo skupinách na sociálních sítích – dlužník je v takovém vztahu vždy v nepří-

Stínová ekonomika a Češi

až

535 tis.

lidí se nachází na pomezí stínové ekonomiky

zhruba 10 %

HDP je podle odhadů statistiků podíl stínové ekonomiky

3,1 mil. Kč

dosahují v průměru náklady veřejných financí na pracovníka, který přiznává příjmy jen ve výši minimální mzdy

Foto: Shutterstock

ekonomiky’ lze očekávat zejména ve stavebnictví a zemědělství. Především z důvodu sezonnosti a absence části zahraničních pracovníků, kteří se kvůli restrikcím při cestování rozhodli zůstat ve svých domovských zemích. A také kvůli tomu, že k vývoji cen stavebních materiálů bude tlak na co nejrychlejší dokončení rozpracovaných stavebních projektů,“ domnívá se Konvička.

Kreativní Češi

Podíl stínové ekonomiky je podle Roda obecně nejvyšší právě v odvětvích, kde je velké množství malých hotovostních transakcí. To je třeba gastronomie, kadeřnictví nebo kosmetické služby. Také tam, kde existuje silný vztah mezi kupujícím a prodávajícím, který je do určité míry navenek anonymní, což je případ stavebnictví. A dále i pak u maloobchodních služeb typu autoservisy a pneuservisy.

A mezinárodní studie ukazují, že lidé v zemích bývalého socialistického tábora jsou velmi kreativní ve vy-

tváření stínové ekonomiky. „A Česko v jejich rámci patří k těm nejkreativnějším. Přesvědčení, že má smysl odvádět daně, protože je stát smysluplně využije, je tu na nízké úrovni. Daňový patriotismus funguje dobře tam, kde dobře funguje i stát,“ říká Rod. A naopak, pokud jsou lidé přesvědčeni, že za své peníze od státu „nic nedostanou“, ochota platit daně klesá.

Určitou roli hraje Lafferova křivka – od určité výše daní klesá ochota lidí platit do společné kasy a celkové daňové příjmy mohou klesat. Nejde jen o výši daní. „Výzkumy potvrzují teorii slavného ekonomu Garyho Beckera, a sice že zásadní roli při porušování pravidel hraje výjma hrozícího trestu i pravděpodobnost odhalení. Čím je nižší hrozba, že mě někdo dopadne, tím klesá i ochota platit daně, tedy obecně roste motivace přesunout se do stínové ekonomiky. Například vypnutím EET a provedením pracovníků na jinou agendu dalo ministerstvo financí silný signál, že pravděpodobnost odhalení klesá,“ říká Rod.